

ՀԱՅՐԵՆԻԻ

Լ Ր Ա Գ Ի

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ

Տրապիզոնի առաջնորդ դեր. Տ. Մատթէոս Ծ. վարդապետ Նաղարեան իւր քառամեայ պաշտօնավարութիւնը բաւական համարելով, գրաւոր հրաժարական խրկեր է Ազգ. վարչութեան և պնդեր է որ իւր հրաժարականն անպատճառ ընդունուի :

Մենք այս մասին բան մը ըսել չեմք ուզեր . բայց սա պէտք է խոստովանիմք որ այսպիսի փափուկ ժամանակներու մէջ առաջնորդութենէ հրաժարիլ կամ հրաժարական ընդունիլը խոհեմութիւն չէ . ուստի այս կէտը խառն ժողովոյ ուշադրութեանը կը ներկայացնեմք :

— Կարգալոյժ Մաղլումեան Առաքել վարդապետի մեղայագիրը որով Մաղլումեան իր կենաց մէջ տեսակ տեսակ անօրէնութիւններ գործած ըլլալը անձամբ անձին խոստովանելով, վարչութեան տալիք ու է որոշման հնազանդիլ կը խոստանար , կրօնական ժողովը երէկ ուշադրութեան առնելով, որոշեր է զՄաղլումեան Լիմ անապատի վանքը խրկել ապաշխարութեան համար :

Արդ զարմանալի չէ՞ որ նախ քան զայս որոշում, Մաղլումեան վարդապետական պաշտօն կը վարէ Գառնի փաշայի մէջ . . .

— Բաղէչի Տ. Մովսէս քահանայի վրայ որ այլևայլ ժամանակներու մէջ առաջնորդական պաշտօն վարած և 22 տարիէ ի վեր ազգային գործերու մէջ գտնուած է , Բաղէչի առաջնորդական տեղապահ Արժ. Պետրոս վարդապետի կողմանէ որ խաչմանուկեանի բարեկամ է , ամբաստանութիւնք եղած ըլլալով, խառն ժողովը չգիտեմք ինչպիսի դատաստանաւ յիշեալ քահանան քսորել որոշած էր :

Կրօնական ժողովը սոյն խնդիրն ինքն ստանձնելով, երէկ յատկապէս քննութեան առաւ և Բաղէչի ազգային ժողովոյ կողմանէ խրկուած գրեթէ զօրութեամբ անպարտ հրատարակեց զՏ. Մովսէս քահանայ :

— Բնիկ Դուրմափուցի Տ. Գասպար և Սամաթիացի Տ. Խաչատուր կարգալոյժ քահանայից խնդրոյն համար կրօնական ժողովը Համագումար ժողով գումարել որոշեց :

— Ատանայի առաջնորդական Տեղապահ Արժ. Տ. Եղիշէ վարդապետի վրայ գանգատներն հետզհետէ շատցած և ա-

նոր ներկայութիւնը՝ այլ ևս ֆիասակար դատուելով Ս. Պատրիարքին կողմանէ , յիշեալ վարդապետը Պոլիս կանչել որոշուեր է :

— Պաղչէճիկի Պապականութենէ ի Լուսաւորչականութիւն դարձող Արժ. Տ. Յովսէփ Ծ. վարդապետի և 50 տուն ժողովրդեան վերադարձը Ս. Պատրիարք Հօր կողմանէ ամենայն Հայոց վեհափառ Հայրապետին գրուած ըլլալով, Նորին Ս. Օծութիւնը այս անգամ օրհնութեան կոնդակաւ մը գոհութիւն և խնդութիւն յայտներ է և յանձնարարեր է որ սոյն կոնդակը յատենի եկեղեցւոյ Պաղչէճիկի կարգալոյժի :

— Սըվաճեան Էֆէնտիի ամուսնական խնդրոյն որոշման վրայ լրագիրք ունեւոր այլ և այլ կարծիքներ յայտնեցին :

Ուստի պարտաւորեալ կը պնդեմք որ մեր հրատարակութիւնն է ստոյգն ու ճիշդը . այսինքն խառն ժողովը որոշած է որ Սըվաճեան Էֆէնտի և իւր ամուսինը ժամանակ մը բացակայ մնան . Սըվաճեան Էֆէնտի իւր կնոջը 400 ոսկւոյ քոնսուլիտ յատկացէ ապրուստի համար , կնոջը դոյքերը և գոհարեղէնները իրեն (կնոջը) վերադարձուին . իսկ զաւակաց դաստիարակութեան հոգը Սըվաճեան Էֆէնտիի յանձնուի :

— Սամաթիոյ Նարլը-գափուի Թաղական խորհրդոյ մասին նամակ մը խրկուած է մեզ , զոր յաջորդ թուով պիտի հրատարակեմք :

Զմիւռնիայէն հետեւեալ բերկառիթ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն մեզ , որոնք տեղւոյն Գեր. Առաջնորդին և ազգային ժողովոյ Պատ. անդամոց մեծ պատիւ կընծայեն :

« Եթէ տեղւոյս ազգային վիճակին վերայ տեղեկութիւն կը խնդրէք , ինչպէս որ ծանօթ է ամենուն՝ երկար ժամանակեայ խռովութիւնք ու երկպառակութիւնք գրեթէ անհետացան , Նորընտիր Գեր. առաջնորդը ամենայն օրինաւորութեամբ ու գործունէութեամբ կը շարունակէ իր պաշտօնը . պաշտօնական ու նըշանաւոր հիւրեր կընդունի և փոխադարձաբար անոնց այցելութիւններ կը տայ : Կրօնական ու ֆաղաբական և խառն ժողովները անընդհատ իրենց նիստերը կը կատարեն : Մանաւանդ Ուսումնական խորհուրդը որն որ ամէն ճիշդ կը թափէ

ազգային երկսեռ վարժարանները բարւոքելու , դաստիարակութեան ու ուսմանը ընթացքը ըստ կարի դարգացնելու , մէթոտները կատարելագործելու , նոր լիզուներ ու զանազան դիտութեանց դասեր հաստատելու ևն. ևն. ըստ սրում ապահով ենք որ քիչ ժամանակէն զգալի յառաջադիմութեանց պտուղները պիտի վայելենք , հետեւաբար պարտաւոր ենք մեր խորին շնորհակալիքը յայտնել հրապարակաւ Ուսումնական խորհրդոյ Մեծ. անդամոց և խնդրել որ անվհատ յարատեւեն իրենց անզուգական ազգագուտ ձեռնարկութեանց մէջ : Ոչ նուազ շնորհակալութեան արժանի են նաև քաղաքիս երեւելի բժիշկներէն Մեծ. տօքթօր Պօղոս աղա Կոռոմանդեան ու նահանգիս նախորդ ընդհանուր Լնծէնիօր ու հիմա երկաթուղեաց գօմիւէր Մեծ. Գալուստ Էֆ. Մարկոսօֆ որոնք ազգասիրական անձանձիր եռանդով ձրիաբար՝ առաջինը Բնական դիտութեան ու երկրորդը Երկրաչափութեան՝ դասախօսութիւն կընեն Մեսրոպեան վարժարանի առաջին կարգի աշակերտաց :

« Նմանապէս կը փութանք խորին շնորհակալութիւն մատուցանել Հիւանդանոցի հոգաբարձութեան Մեծ. անդամոց որոնք անխոնջ ջանիւք իրենց անձնական գործերէն աւելի ամէն փոյթ՝ ի գործ դրած են ամէն կերպ բարեկարգութեանց հսկելու . ի մի բան գրեթէ նըմանը չի տեսնուած կարգադրութեամբ կը տնօրինուի այսօր հիւանդանոցը որոնց համար վստահ ենք թէ կը շարունակեն իրենց սոյն ծանրաբեռն պաշտօնը՝ ի փառքս և ի պայծառութիւն ազգիս : Վերջապէս ուրախ ենք լիովին որ շուտ բարեկարգ վիճակի մէջ մտան Ազգ. գործերը և քաջայայտ ենք որ նախորդ տարիներու կրած վնասները քիչ ատենուան մէջ պիտի դարմանեն , եթէ այսպէս յառաջադիմեն » :

... խմբագիր .
2եր 330 թիւ թերթին մէջ Արդումանեան Ստեփան վարդապետի մէկ նամակը կարդացի , որ ժպրհութեամբ իր վրայէն պատասխանատուութիւնը նետել կը ճգնէր , բայց ի զուր :
Ամեն. Ս. Պատրիարք հօր ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք նոյն յօդուածին վրայ . մանաւանդ կրօն. պատկառելի ժողովոյ և կը հարցնեմք թէ՞ միթէ թաղ. խորհրդոյ հրամանաւ Աստուծոյ Տաճարին մէջ թատերական զգեստներով ներկայացում կընա՞յ տրուիլ . և թէ

Ստեփան վարդապետ շնորհաբար կրնա՞յ համարու-
ուիլ, քանի որ չէ պատժած զթաղ խոր-
հուրդը եւ չէ յանդիմանած խել . Ստեփան
վարդապետ այս եւ ասիէ տասն անգամ
գայթակղեցուցիչ եւ ասորինաւոր ընթա-
ցից մէջ գտնուած է Երզնկայ երթալէն ՚ի
վեր . եւ այս պատճառաւ Երզնկայի ժողովուր-
դը սաստիկ զայրացած է անոր դէմ . հետեւեալ
բարկսպասէ որ ժամ առաջ Ստեփան վարդապետ
Պօլիս կոչուի կեդրոնական վարչութեան կող-
մանէ , զի մի՞ գուցէ խռովութիւնը աւելի
սաստկանայ եւ գէշ հետեւութիւններ յառաջ
գան :

Դառնանք Ստեփան վարդապետի հետ քիչ
մը խօսելու : Վարդապետ , որովհետեւ եկե-
ղեցականի անվայելուչ լեզու մը գործածած
էիք Ձեր յօդուածին մէջ , պիտք է որ պատաս-
խանիք առնէք . մեր յօդուածէն լաւի հոտ
առեր էք , բայց ինչո՞ւ վարդապետի տակ կը
խօսիք . ըսել կուզէք թէ Երզնկայէն է մեր
թղթակիցը (1) ձեր այս հաստատ կերպիւ յայտ-
նած կարծիքնիդ շատ սխալ է , վասն զի մեր
թղթակիցը այնպիսի մէկն է , որ ձեզիէ հա-
զար անգամ աւելի բարեկենցաղ , հաւատա-
լիւմ եւ անբասիր ըլլալուն ձերայինք ալ կը
վկայեն , եւ ես չեմ ուզեր անոր անունը յայտ-
նել , քանի որ դուք հոտ էք , եւ թերեւս կըր-
նաք խայթել զայն . . . :

Սակայն Ձեր յօդուածէն օգտւելի մը դար-
չելի հոտն առի , որոյ ձեռքը մարդամեքենայ
մը եղած էք դուք . այդ օգտւելի խրատե-
ցէք , որ վիճականի առաջնորդական խնդրոց
մէջ շարունակ թաւալելով անկէց շահ մը սպա-
սելու , քիչ մը իր բարոյականը շտկէ , եւ եւ
թէ քաջ է , հրապարակաւ իրեն գէմ եղած ամ-
բաստանութիւնները հերքէ , ամբաստանու-
թիւններ , որ իր բարոյականին ինչ աստիճան
հասած ըլլալն կը ցուցնեն . . . :

Վարդապետ , դուք զմեզ միապետական
կարծիլ կուզէք , ո՞հ , զիս անձամբ ճանչցող-
ները որքան պիտի խնդան ձեր այդ խօսքին վը-
րայ , մենք որ մինչեւ մեր վերջին շունչը եռա-
պետաց գլուխներն ջախջախելու երդուած
եմք :

Դուք ձեզ նայեցէք , որ առաջնորդանալու
յոյսով խուժը մը եռապետաց ձեռքը խաղա-
լիք եղած էք , ինչպէս չուզեցիք ժողովուր-
դին իրաւանց պաշտպան կանգնիլ այդ քսու
չահախնդրաց դէմ : Եւ սակայն անշուշտ կըր-
դաք այսօր՝ որ սխալած էք :

Իմ համբաւս վիճականի ծերունի հօրմէս լը-
սելու , Երզնկայի քերտասարութեան հարցու-
ցէք . եւ եթէ ալ աւելի ճանչնալ կուզէք զիս ,
հրամայեք ՚ի Պօլիս , եւ զիս պատրաստ պիտի
դնէք շարունակ ձեզ հետ տեսնուելու . վա-
սն զի թէեւ աւելի կը սիրեմ մոտիկ ընել ,
բայց ձեզ նման միամիտներուն խրատ տալէ
ալ երբէք չեմ խրախուրդ . զի դուք ինչպէս կերեւի,
զեռ շատ խրատուելու կարօտ էք :

1877 Ապրիլ 10 ՚ի տեսութիւն
Յ. Յ. Բէնէքճեան

Առ Հայրենիս իմ

. . . Տէր

Յանուն արդարութեան , ոյր որդի էք հա-
րազատ , հաճեցէ՛ք ներկայս , որ իմ ցաւոց ար-
տայայտն է , Ձեր ազատամիտ թերթի մի ան-
կիւնը զետեղել . երկու շիթ արտասուք տամ
Ձեզ , սրտկեցէ՛ք զայն իմ հայրենեաց հրկիւզեալ
աւերակի վերայ , վշտահար սրտերու վերայ :

Այս մի ողջոյն ամ է , ուր Հայ թերթեր ա-
րիւնտու էջեր գրելէ չդադրեցան . չեղաւ մի
վայրկեան , ուր ըսուէր թէ այն ինչ դաւառը
յառաջդիմական փորձեր կ'ընէ : Կարդա-
ցի այս սեւ էջեր , սիրտս մորմոքեցաւ ,
արտասուք կը հոսէին բիւր՝ իմ աչքէն պան-
դուխտ , հառաչներ կարճակէի իմ կուրծքէն

(1) Երբիցայի մէջ մէկ քանի ապրիլարներ Եւ-
րաճեանց համար լաւ խմոր կըսեն պարսաւե-
լու մտքը . կեցցէ՛ք Ստեփան վարդապետ , որ
այսքան նուազ անձանց կը դասակցի . . . :

դառնահար : Այս է հայ սերունդի բաժին : Զը
պիտի յիշեմ այն խժոճութիւնք եւ աւերք ,
յորոց երկիրը մինչեւ իւր վերջին աղիքը սա-
սրուաց , եւ ոյք հայուն սիրտն ու հոգին մաշե-
ցին : Չպիտի յիշեմ , ոչ Տրապիզոնի դէպքը ,
ոչ Սեբաստիոյ , ոչ Եօզղատի դէպքը , ոչ Մուշի
դէպքեր , ոչ Վանի դէպքը , ում բաղդակից
եղաւ եւ իմ հայրենիք , եւ ոչ այլ մանրամաս-
նութիւնք :

Շապին-Գարահիսար , որ երբեմն ազատ էր
հարստահարութենէ , ըստ կարի յառաջագէմ
իւր վաճառականութեամբ եւ աշխատասիրու-
թեամբ , ուր ես երբէք չը լսեցի եւ ոչ մի
դէպք ցաւալի , այսօր վիճակակից է այն դա-
ւառներու , ոյք իւրեանց կորստեան վերայ կը
լան , իւրեանց աւերակին վերայ կողբան : Շրջա-
կայ գիւղօրէից մէջ յաղիւտակութիւններ կը լի-
նին , պատիւներ կը բռնաբարուին : Կարծես
քիչ էր , որ Հայ աշխարհի գեղջիկուհին բոսիկի,
հերարձակ վաղվաղէր լեռ , ձոր , անապատ , այն
արիւնարբու քիւրտին ճանկէն , եւ ահա Շապին
-Գարահիսարն ալ այդ բռնաբարութեանց թիւը
կը յաւելու :

Թամզարա գիւղաքաղաքն է , որ այսօր իւր
այրեղեալ վանքի եւ նորա կալուածոց վերայ
կողբայ ահաբեկ , զոր սեւ ձեռքեր հրդեհեցին :
Սոյն վանքը , ուր բոլոր շրջակայներէն կը յա-
ճախեն այցելութեան , իւր հաստատուն շէն-
քովը , կալուածներով , իւր զարդերով ու ար-
ծաթեղինօքը ոչ նուազ վառք ու նեղուկ էր
Սեղիւն : Իւր ժողովուրդը պարկեշտ ու աշխա-
տասէր է . մեծաւ մասամբ կտաւադործութեամբ
կը բաղի : Ի՞նչ էր այս դառն հարուած հէք ժո-
ղովուրդի վերայ . ի՞նչ կուզեն այդ վատ մար-
դեր , ոյք կտաւադործութեան արդար կամաց
հակառակ հայրենեաց հանդիսաղ կը վրդովնէ :

Ո՛վ Թամզարա , որ ոչ բաղում հեռի ես իմ
ձննդաւայրէն , մի՛ տխրիր քո կորստեան վե-
րայ . քո այդ արկած հաղուագէտ էր եւ մոր-
մորիչ . դիտեմ , ծանր էր դա քեզ յոյժ , զի քո
քրտանց արդիւնք էր : Մի՛ տխրիր , դու ալ
նետէ քո այս սեւ յիշատակ այն անդունդի
խոր , որ անցեալ կանուանի : Ըսէ մտովի թէ
ժամանակը ամեն ինչ կը լուծէ : Համբերատար
մանէ՛ քո թելը , մոռցիր քո անցեալը եւ սու-
ղէ՛ խորը ապագային . հոն վշտեր անհետ են,
հոն արդարութիւն բարձրագիտակ է : Ան-
հովիւ ես , անպաշտպան . զի տեղւոյդ ա-
ռաջնորդը (1) անձնական ատելութեամբ լի՛ չու-
զեց բողոքել ոչ Պատրիարքարանի եւ ոչ տե-
ղական կառավարութեան , եւ դեռ քանի իրա-
ւունք ունակիւ է ըրած :

Ընդունէ իմ տխրի , եւ թախիծ թո՛ղ խոյս
տայ քո սրտէն . ես ալ քո եղբայրն եմ վշտա-
հար :

Ո՛վ գիւղօրէք իմ հայրենի , Ձեզ նոյն տխրի
կը մաղթեմ յերկնից . մի՛ լայք : Երբ լսեմ Ձեր
վիշտ եւ լաց , զիտցէք որ ես կարիւնիմ : Յու-
սացէ՛ք , պիտի անցնին այս սեւ օրեր . համայն
Թուրքաստան պիտի բարեփոք եւ արդարու-
թիւնը վաղի վերստանայ :

9 ապրիլ 1877 Գրէ՛ք Ս. Գաւաթեան
Ղալաթիա Շապին-Գարահիսարցի

. . . Խմբագիր

76 հօկտ. ամէն մինչեւ ցվերջ գեկտեմ-
բերի , աղգ. Հիւանդանոցի թէ դրամա-
կան եւ թէ նիւթական նուէր շնորհող
Մեծ . անձանց անուանքը ներկայիւս հը-
րատարակելով , խորին շնորհակալիք կը
յայտնեմ ամէն անոնց՝ որք բարեհա-
ճած են իրենց աւատ նուիրօքն միւթա-
րիւ Հիւանդանոցի խղճալիներն :

Նախորդ հրատարակութեանց զըշ .
գումարը , 37,223 1/4
Ամեն . Խորմեան սրբազանէ ,
զանազան գրեանք 40 հատ 320
Գեր. Սիմօն սրբազանէ , կըր-
թութիւն Գաղ. լեզուի 15 հատ 95

(1) Որուն վրայ ուրիշ առթիւ պիտի խօսիմ :

Գեր. Մովսէս Ծ. վարդապետ Կէօմիլի քճեան	420
Վսեմ. Սիմօն պէյ Մաքսուտ- եան տճկ. բառարան 50 հատ	1,000
Վսեմ. Յովհաննէս պէյ Տատ- եան , յարդ. 75 խանթ.	750
Մեծ. Ս. և Ռալի էֆ. և Ընկ. սաճ. 2 խանթ.	320
Մեծ. Յ. և Մ. էֆ. Էսաեան սաճ. 2 խանթ.	320
Մեծ. Արէլ էֆ. Կիւլպէնկեան սաճ. 1 խանթ.	160
Մեծ. Տիգրան էֆ. Տավուտ- եան սաճ. 1 խանթ.	160
Մեծ. Ս. էֆ. Պէյլիկեան սաճ. 1 1/2 խանթ.	80
Մեծ. Ստեփան էֆ. Փափազ- եանէ , քերկնութիւն. 20 հատ	160
Մեծ. Կիւմիւշկէրտեան է- ֆէնտիներէ այլեւայլ մրդեղէնք	1,568
Մեծ. Բարսեղ էֆ. Ղազարոս- եանէ , սօպաներու նորոգու- թիւն և անցընողէք	500
Մեծ. Դէորդ էֆ. Մուրատեա- նէ	160
Մեծ. Արսէն էֆ. Ալաճաճեանէ	60
Մեծ. Մկրտիչ էֆ. Էնքաէր- ճեանէ	45 1/2
Մեծ. Բարսեղ անձէ մը վեր- մակ 3 հատ	80
Մեծ. Դէորդ էֆ. Այվատեան Սիվրիհիսարցի	100
Մեծ. Դէորդ էֆ. Յրանկիւլ- եանէ , հանքածուխ 20 խանթ.	320
Մեծ. Տիգրան էֆ. Քիւրք- ճեանէ , հանքածուխ 15 խանթ.	240
Մեծ. Գաւթէլի էֆ. հանքա- ծուխ 10 խանթ.	160
Մեծ. Մարթին էֆ. հանքա- ծուխ 8 խանթ.	128
Մեծ. Դէորդ էֆ. Գասպարեան Մարտիրոս էֆ. Նիշաս- տաճեան նիշաստա 20 քաշ	80
Մեծ. Մարտիրոս էֆ. Պան- տրմացի	6 1/2
Տիկին Թագուհի Սարաճեանէ	16
Մեծ. Բարսեղ անձէ մը	26
Մեծ. Չենուր էֆ. Հիսարլեանէ 10 թօփ ամէլիքան և 2 թօփ պատմա	890
Վաճառականներէ հանդա- նակեալ 148 թօփ ամէլիքան 25 թօփ պատմա և 408 շրջ- գուլպա	13,880
Մեծ. Կիւլպէնկեան էֆէնտի- ներէ	2,520
Մեծ. Մ. Կարապետ էֆ. Սա- ղաթիէլեանէ (1)	2,000

Շարունակելի , 63,594 1/4
1877 ապրիլ 8 Միամբ յարգանք
Գրասեն. Հիւան. Ի Դիմաց Հոգարար.
Դորձակալ աղդ. Հիւ.
Ս. Մ. Հիւարէան

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

Ի խնդրոյ բաղմաց կը հրատարակեմք
հետեւեալ ատենախօսութիւնը զոր Պ.
Գարեգին Ապահունի խօսած է կիւրակէ

(1) Այս վերջին 4 նուէրը արդէն հրատա-
րակուած է :

օրը իւսկաւ. Մամիկոնեան ընկերութեան
Հասարակական Եւ Եր Զեռարքրքրութեան
արժանի գործած մ'է Ուսումնական Նիւ
թոյ վրայ :

Պարոններ,

Անօգուտ չպիտի համարուի կարծեմ
եթէ մի քանի ուսումնական խնդիրներու
վրայ, վերջը ինչ տեղեկութիւն տամձեզ
այս ակումբիս մէջ ուր հրաւիրեալ եմ
այսօր ատենախօսելու : Կողմէի առանձին
մի նիւթ ընտրել ինձ և այն էր ճիւղա-
ներ և ուրուականներ ներկայացնելու ար-
սւեստը, բայց մտածելի որ երկարօրէն
մանրամասնութեանց մտնելը ձանձրա-
լի կըլլար ունկնդիրներուս, ուստի աւե-
լի լաւ համարեցի մի քանի խնդիրներու
վրայ ճառել : Թէև իմ խօսելիք խնդիր-
ներուս մէջ կապակցութիւն չ'կայ, վասն
զի տարբեր բաներ են, բայց կը յու-
սամ որ ոչ նուազ օգտակարութիւն պի-
տի ունենան այնպիսի երկրի մը մէջ,
ուր արեգակին տաքութեան պատճա-
ռին, օրինակի համար, ուրուականներ
ցուցնելու արուեստին ևն, այս տեսակ
բնական գիտութեանց վերաբերեալ
խնդրոց վրայ դուռն ուրեք կը խօսուի :

Թէ ինչ է արեգակին տաքութեան
պատճառը :—Արեւը ջերմութեան մե-
քենական աղբիւր մ'է. առանց անոր
չ'կայ զօրութիւն : չ'կայ կեանք : Հերշէ-
լի փորձերէն վերջը Բապտիստա զար-
մանաւոր դորմիքով մը արեւին երկրիս
խրկած տաքութիւնը չափած է : Բնագիտ-
ները տաքութիւնը չափելու համար մի-
ութիւն ընդունած են 1 քիլօկրամ ջու-
րը 0 աստիճանէն 1 աստիճան բարձրա-
ցնելու համար պէտք եղած տաքութիւ-
նը զոր Կալօրի կանսականն : Երկիրը մէկ
տարուան մէջ 231,684 քաւորի կընդունի
Արեւէն Հաշիւ եղած է որ այս տաքու-
թիւնը 1 տարուան մէջ կարող է հալեցը-
նել 30 մէթր թանձրութեամբ երկիրը
չըլձապատող սառցի խաւ մը, և եթէ
արեգակին վրայ 1447 փարսախ(1) հաս-
տութիւն ունեցող սառի գունտ մը ըլ-
լար, մէկ տարիէն կարող պիտի ըլլար
զայն հալեցնելու : Արեւին լոյսը լուսնի
լուսէն 800,000 անգամ աւելի պայծառ է
որով գիշեր ատեն արեւուն լոյսը յառաջ
բերելու համար 800,000 լուսնի պէտք է :

Չանաղան տեսակ ենթադրութիւններ
եղած են արեւին ջերմութեան գոյանա-
լուն վրայ : Երկար ժամանակ ընդուն-
ուած էր որ արեւը տաք մարմին մ'է և
անթիւ դարերէ ի վեր իր տաքութիւնը
տակաւ առ տակաւ կը վատնէ և այնչափ
մեծ է որ իր ըրած կորուստը բնաւ զգա-
լի եղած չէ : Այս ենթադրութիւնը չը
կրնար կուրծ տալ վիճաբանութեան . վա-
ստէն զի ենթադրելով որ արեւը ամենէն
աւելի տեսակարար տաքութիւն ունեցող
և կատարեալ հաղորդիչ մարմինն ըլլայ,
5000 տարիէ ի վեր 8300 աստիճան տա-
քութիւն պիտի կորսնցնէր :

Նոյնպէս և անընդունելի է այն են-
թադրութիւնը որ է թէ արեւը այրելի
նիւթերու վառարան մ'է. եթէ այրող
հանքածուխէ բաղադրեալ ըլլար, հինգ
դարէ վերջը պիտի մարէր : Պէտք է որ

արեւը մշտնջենապէս նորոգուի :

Նախ քան զամենայն պէտք է ըմբռ-
նել հետեւեալ 2 ընդհանուր սկզբունք-
ները :

Ա. աշխարհիւն մը յառաջ ելելու համար պա-
տանշան մը պէտք է : Այս պատ-
ճառաւ է որ մարդուս մարմինը քնա-
ցած ժամանակ աւելի քիչ տաք է քան
արթուն եղած ժամանակ . այս պատճա-
ռաւ է նաև որ չափազանց աշխատու-
թիւն կորոյնբը շատ ուտելու հակամէտ
են : Փորձուած է որ շոգեչարժ մեքենա-
յին ծխողին մէջ մտած շոգին աւելի տաք
է քան կաթայէն ելածը :

Տարբադադրութիւնը աշխատութիւն
մ'է, հետեւաբար տաքութեան կորուստ
կը պատճառէ :

Բ. աշխարհիւն կարողութեան
յառաջ ել թել : Բաղադրութիւնը աշխա-
տութեան կորուստ մըն է, հետեւաբար
տաքութիւն յառաջ կը բերէ . այսպէս
նաև չփումը, բախումը կորսուած աշ-
խատութիւններ են, հետեւաբար տաքու-
թիւն յառաջ կը բերեն : (Որչափ յոգնիս
այնչափ կը տաքնաս . բնական օրէնք է)
Ըսել է ուր որ աշխատութիւն մը կայ
հոն տաքութիւն կորսուած է և ուր որ
տաքութիւն մը կայ, հոն աշխատութիւն
կորսուած է :

Արեգակին տաքութիւնը մշտնջենաւո-
րապէս յառաջ բերելու համար աշխա-
տութիւն մը պէտք է . տեսնենք ո՞ր մար-
միններն են որ այդ աշխատութիւնը
պիտի արտադրեն :

Ինչ պաշտօնի յատկացեալ են այն 28 մի-
լիոն աստղեր որոնք երկնային կամարը լե-
ցուցած են իրենց անհուն թուով : Շրջմա-
րիկ աստղերը ամեն ժամանակ անտեղի
կասկածներու առարկայ եղած են : Հի-
ները, ինչպէս նաև մինչև այսօր ուսմիկ
հասարակութիւնը, մեծ մարդու մը մահ-
ուան գուշակ կը նկատէ զանոնք : Մէկ
կողմանէ անկարելի եղած է այս կասկա-
ծը փարատել, վասն զի շրջմարիկ աստղե-
րու երևելու ժամանակներուն մէջ շատ
զարմանալի կարգաւորութիւն մը կայ .
օրինակի համար, ամեն տարի օգոստոս
ամսուն 9ի և 10 ի գիշերները, նոյնպէս
նոյեմբերի 12 ին . և որովհետև ամեն տա-
րի երևելի մարդ մը կը մեռնի և թէ այս
մարմիններուն սրընթաց երևոյթը և ա-
րագ չիլումը չեմ գիտեր ինչ գրաւիչ զօ-
րութիւն մը ունի որ միշտ մարդուն սրը-
տին վրայ աստիկ ներգործութիւն մը կը
թողու, անոր համար շատ մարդիկներ
այս երկնային երևոյթին և մարդկային
ճակատագիրներուն մէջ կապակցութիւն
մը նշմարել ուզած են :

Վերջին դարու գիտնականները շրջմա-
րիկ աստղերը ջրածին կազ, խտացած շո-
գիններ և լուսնի հրաբուխներէն ժայթ-
քած քարեր և այլն կը նկատէին :

Շրջմարիկ աստղերը երկրիս ձգողու-
թեան սահմանէն դուրս, մոլորակներուն
մէջ պատող մարմիններ են որ արեգակին
ձգողութեան սահմանին մէջ կը պարու-
նակուին : Ասոնք՝ մոլորակներուն արե-
գակին շուրջը ըրած բոլորակաձև շար-

(1) Աշխատութիւն կը կոչուի այն ամէն պատ-
ճառ որ զօրութիւն մը յառաջ կը բերէ կամ
կը ջնջէ :

ժուռէն յառաջ եկած կեդրոնախօյս զօ-
րութեան ազդեցութեամբ անոնցմէ
փրթած մարմիններ են, որոնք երևակին
և լուսնի ազդին մէջ մանաւանդ խիստ մեծ
քանակութեամբ կը գտնուին :

Եթէ մարմին մը լուսնի վրայէն մէկ
երկվայրկեանի մէջ երկուք ու կէս քիլո-
մէթր արագութեամբ դէպի երկրիս վրայ
ուղղուի, երկրիս ձգողութեան սահմա-
նին մէջ կը հասնի :

Երկրիս հրաբուխներէն ժայթքած մար-
միններուն արագութիւնն ալ ասկէ նուազ
չէ և այս մարմիններուն երկրիս ձգողու-
թեան սահմանէն դուրս ելնելը բնական
խելքի հակառակ չէ : Այս մարմինները
իրենց շարժումը ունենալով մոլորակնե-
րուն արբանեակները կը նկատեն, ոմանք
ալ երբ երկիրը իրեն տարեկան շրջանին
մէջ այս մարմնոց արևին շուրջը գծած
շրջանին մօտենայ, որոնք որ աւելի մօտ են,
իր քաջողութեան սահմանին մէջ իյնալով
կայրին և երկրիս երեսը կիյնան, շատ
անգամ ալ բոլորովին մոխիր կը դառնան :

Շրջմարիկ աստղերը արեգակին աստղա-
ներն են : Ինչպէս ըսի, այս մարմինները
արեգակին ձգողութեան ենթակայ ըլ-
լալով անոր վրայ կիյնան, և որովհետև
կարծր մարմիններ են և իրենց ջերմաս-
տիճանը շատ վար է արևին ջերմութեանն,
ուղղակի կեդրոն կուղղուին . հոն բնա-
գիտական երևոյթ մը յառաջ կուգայ .
այսինքն սաստիկ տաքութեան պատճառաւ
կազային վիճակ կստանան և կը լուծուին
մասամբ իւրիք և արեգակին մակերևոյթը
կելլեն . հոն իրենց շուրջը գտնուող մար-
միններուն հետ բաղադրուելով հեղուկ
վիճակ մը կստանան և նորէն արեգակին
կեդրոնը կուղղուին . այսպէս շարունակ
հաստք մը կայ արեգակին կեդրոնէն
դէպի մակերևոյթը և մակերևոյթէն
դէպի կեդրոն :

Արդ արեգակին մշտնջենական տա-
քութեան պատճառը այս մարմնոց անոր
մակերևոյթին վրայ յառաջ բերած բա-
ղադրութիւնն է . վասն զի այդ մարմնոց
բաղադրութիւնը աշխատութեան կո-
րուստ մըն է որ տաքութիւն յառաջ կը
բերէ ըստ երկրորդ սկզբունքի : Մ. Տըվիլ
հաստատած է որ արեգակին կեդրոնը
անկատար տարբադադրութիւն և մակե-
րևոյթը բաղադրութիւն յառաջ կուգայ :
Արեգակին վրայ երևցած բիծերն ալ
այդ մարմիններն են որ շարունակ կեդ-
րոնէն դէպի մակերևոյթ և մակերևոյ-
թէն դէպի կեդրոն կընեն կիլնեն :
Այս բիծերը առաջին անգամ կալիլէոս
տեսաւ 1600ին ժամանակները զոր աստե-
ղաբաշխները ուռիի տերեւներու ձևով
կը տեսնեն և այնպէս կանուանեն :

Բայց այդ մարմիններուն արեգակին
մէջ կարծր վիճակէ կազային վիճակի
փոխուիլը և տարալուծուիլը աշխատու-
թիւն մ'է որ տաքութեան կորուստ կը
պատճառէ, աստիճանաբար միշտ իր տա-
քութիւնը կորսնցնելու վրայ է թէև իր
մեծութեան քով իր կորուստը բան մը
չէ, սակայն այսպէս օր քան զօր իր տա-
քութիւնը կորսնցնելով պիտի դայ օր մը
որ բոլորովին պիտի մարի և երկրիս պէս
պիտի ըլլայ — և այս միլիոնաւոր տարի-
ներէ վերջը :

(1) Մէկ փարսախը 4 քիլոմէթր է . մէկ քի-
լոմէթրը 1000 մեթր :

Այս է անա այսօրուան տիրող դաշա-
փարը արեգակին ջերմութեան պատճա-
ռին վրայ որ ընդունուած է բոլոր երե-
ւելի գիտնականներէ և այսպէս կը բա-
ցարուի : (Շարունակել)

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

Կայսերական հրամանաւ՝

Խորթալի դատարանին նախագահ
Մազհար էֆենտի Պէյրազի դատարանին
նախագահ :

Պօստա-Սէրայի Մէճլիսի-Թէմիզի փոխ
նախագահ Հասան Ֆէխան էֆենտի
Գօնեայի Մէճլիսի-Թէմիզի նախագահ
անուանեցան :

— Վեհ. Սուլթանին կողմանէ Ռէշիտ
տանկու համար քանի մը հին ձեռագիր
ընծայ եղած ըլլալու լուրը Տպագրական
տեսչութիւնը սուտ հանեց :

— Կայսերական պալատան առաջին
քարտուղար Սէյիտ փաշա կիրակի օր
Մեծ Եպարգոսին երթալով, Սուլթանին
քանի մը հրամանները հաղորդեց :

— Եագուպ էֆենտի Արթէմիատէս
Եանեայի կուսակալութեան միւսթէշար
անուանեցաւ :

— Յունաց Պատրիարքը անձնական
տկարութիւնը դարմանելու համար ամ-
սոյս վերջերը Եալովայի ջուրերը պիտի
երթայ :

— Սաֆվէթ փաշա կիրակի օր կայսե-
րական պալատը կանչուելով, կրկին Բ.
Դուռը եկաւ նախարարաց ժողովին ներ-
կայ գտնուելու համար :

— Անգղիական դեսպան Պ. Լէյքըտ
շաբաթ օր Սաֆվէթ փաշայի այցելու-
թիւն տուաւ նորա ապարանքը և եր-
կարօրէն տեսակցեցաւ :

— Ոստիկանութիւնը ի պաշտօնէ կը
պատուիրէ բոլոր իսլամաց որ անխափան
մզկիթ յաճախեն, եւ կանայք բարակ
եւէթ, նորաձև ֆէրաճէ և կրունկը բարձր
շոյն չը հագնին :

— Բեռլին փաշա կիրակի օր պալատը
կանչուեցաւ :

— Վեհ. Սուլթանը հրաման քերէ որ
Երլորդի պարտէզը ամեն ուրբաթ կէս օ-
րէն մինչև ժամը 11 հասարակութեան
համար բաց ըլլայ :

— Եւրոպայէն ապսպրուած Ֆիլիկրամ
Թիթերը որուն տպագրեալ Թիթադրամը
փոխելու համար կապառուէր, շաբաթ օր
Պօլիս հասնելով արքունի փողերանոցը
փոխադրուեցան :

— Անգլիանուպօլսոյ մէջ կազմուիլ ըս-
կըսած Մուսթաֆիքը զօրաց զգեստ շի-
նելու համար յատկապէս յանձնաժողով
մը կազմուած ըլլալով, քանի մը օրուան
մէջ 200 հազար զրուշէն աւելի գումար
մը հանգանակուեցաւ :

— Թուրք լրագիրները կըսեն թէ Դա-
նուբի գաւառին երեսփոխան Ատիլ փաշա
Կ. Պօլիս գալէն առաջ բաղմամբիւ ար-
ջառ, արմաիք, խոտ և մեծաքանակ Բէֆ-
Բէհ հաւաքելով Սիլիստրէի հրամանատա-
րին յանձնեց, որպէս զի ընդգէմ Թուր-
քիոյ պատերազմ ծագելու ատեն յօգուտ
տէրութեան դործածուի :

— Ռուսական Թիթաթարութեան դա-
շարման առթիւ Մէսաժըրի ընկերութիւն-
ը Պօլսոյ և Օտէսայի մէջ շոգենաւուց

երթ և եկութեան նոր դիմ մը հաստատե-
լու մտադիր է :

— Պատրիէթ կը գրէ թէ Պարսից Շահ
Սերվիյ իշխանին, Խիվայի յաղթական
Ֆօֆման զօրապետին և Չէրնայէֆ զօրա-
վարին Աւի-ձէ և Արթուշ արծուէնչանէն
մէյմէկ հատ նուէր քրքրէ :

— Վեհ. լրագիրը կը ծանուցանէ թէ
Մէքլէի, Մէտինէի, Ճիտտէի և շրջակայ
տեղերը ինպատու կայսերական բանակին
հանգանակեալ նպաստը մէկ միլիոն զչի
հասեր է, զոր յատկապէս Պօլիս պիտի
բերէ Մէքլէի-Շէրիֆին թիկնապահ Մէհ-
մէտ Լաթիֆ էֆենտի :

— Մայրաքաղաքիս անգղիական դես-
պանը Պօլիս բերող Օպօն արքունի շո-
գենաւը շաբաթ օր փրէ մեկնեցաւ Անգ-
ղիոյ Կալէսի իշխանին տրամադրութեան
ներքեւ մնալու համար, ուր Աթէնք կը
գտնուի :

— Հալէպի լրագիրը կը ծանուցանէ
թէ Բնիկ Կովկասցի և Չէշէն ցեղին դը-
լուս Հասան պէյ իւր ցեղին մէջէն նոր
գունդ մը կազմելու պատրաստականու-
թիւն ունենալով, պայքար մը տրուեց
է գունդին կազմութեան համար :

— Ֆատիէֆ Ռուս զօրավարը Պէլլը-
րատ եկեր է :

— Դամասկոսէն քանի մը գունդ Բէ-
տիֆ զօրք եկան մայրաքաղաքս :

— Մարսիլիոյ յունական Սիլլօզօսը
Յունաստանի ղինուորական կազմութեան
համար 90 հազար ֆրանք փոխառուու-
թիւն քրքրէ :

— Սուլթանին հրաւիրանօք Օսման-
եան երեսփոխանները ուրբաթ օր կար-
գաւ Պէյիւքտէրէի նաւատորմիցը պտը-
տեցան յատուկ շոգենաւներով և այս
առթիւ զօրաց փորձ մը և երեսփոխա-
նաց կողմանէ ատենախօսութիւններ ե-
ղան :

— Պ. Լէյքըտ, անգղիական դեսպանը
այսօր Վեհ. Սուլթանին պիտի ներկայա-
նայ իւր գրերը մատուցանելու համար :

— Ռուսիոյ կայսրուհին Սերվիյ չքա-
ւոր Պուլկոբայ քաժնուելու համար իւր
քսակէն 50 հազար ռուպլի խրկեր է :

— Վիեննայէն ապրիլ 20 թուով զար-
նուած հեռագիր մը կըսէ թէ Անգղիա
յանգիմանական գիտողութիւններ քրքրէ
է Աւստրիոյ պատերազմի նպատակաւ
ղինուորական պատրաստութեանց ետեւէ
ըլլալուն համար :

— Բուլմանիոյ իշխանը բոլոր բանակը
չարժման վիճակի մէջ գրքեր է :

— Փէթրոպոլիէն ապրիլ 20 թուով
եկած հեռագիր մը կըսէ թէ Ալէքսան-
դր կայսրը գահաժառանգ իշխանին և
իկնաթիէվ զօրապետին հետ Գիշնէվ մեկ-
ներ, կիրակի օր հոն հասեր և երէկ զօ-
րահանգէս մ'ըրեր է :

— Թայմը կըսէ թէ ռուսական բանա-
կը Եաշի երկաթուղոյ կայարանը բռնե-
լէն ետքը, երկուշաբթի օր ալ (երէկ)
Բուլմանիոյ մէջ Ունկէնի քաղաքը իրեն
բանակակեզոն պիտի ընէ :

— Լոնտրայէն 21 թուով հեռագիր մը
Սթանտար լրագրոյն մէկ խօսքը կը յի-
շատակէ, թէ՛ եթէ Գերմանիա և Աւստ-
րիա չէզոք մնան, Անգղիա պարտական
չէ ի նպատու Թուրքիոյ պատերազմելու :

բայց երբ Կ. Պօլսոյ վրայ արշաւել ուզ-
ուի, Անգղիոյ մեծ պարտքն է զայն ար-
գելու :

— Կորչաքօֆ իշխանին կողմանէ շրջա-
բերական մը ուղղուեց է ապրիլ 20 ին
և երէկ տէրութեանց հաղորդուեց է :

Կըսուի թէ սոյն շրջաբերականին ի-
մասուն է ծանուցանել տէրութեանց թէ
Ռուսիոյ նպատակը երկիր գրաւել չէ .
այլ թուրքիոյ քրիստոնէից վիճակին բար-
ւոքման համար երաշխաւորութիւն առ-
նուլ :

— Վիեննայէն ապրիլ 20 թուով հե-
ռագիր մ'ալ կը ծանուցանէ թէ Պ. Թիէր
Վիեննա հասեր է. և թէ ջարդ ապրիլ
30 ին Գիշնէվէն Ս. Փէթրոպոլի պիտի
վերադառնայ :

— Հոգովէն ապրիլ 21 թուով եկած
հեռագիր մը տեղեկութիւն կուտայ թէ
Դրան և Ռուսիոյ մէջ պատերազմ ծա-
գելու ատեն Խտալիոյ կառավարութիւն-
ը չէզոք պիտի մնայ :

— Պէլլերատի մէջ համալսարանի կու-
սակիցները Սերվիյ կառավարութեան
դէմ յեղափոխական շարժումներ ընել
սկսեցին :

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐ

Այսօրուան վաղըթի մէջ հետեւեա-
լը կը կարգաւոր :

Երէկ Գիշնէվի բանակատեղիէն Աղեք-
սանդը կայսեր կողմանէ Մայրաքաղաքիս
ռուս դեսպանատան հեռագիր մը եկաւ,
որով կայսրը կը պատուիրէ իւր պաշտօ-
նէից որ Բ. Դրան հետ յորաբերութիւն-
նին խզելով, յատկապէս խրկուած Լէյք-
ըտ շոգենաւով Պօլսէն դուրս ելնեն :

Ասոր վրայ երէկ ժամը 10 ին միջոցները
դեսպանատան առաջին թարգման Պ.
Օնու արտաքին գործոց նախարարին եր-
թալով, Ռուսիոյ ընդ Բ. Դրան յարաբե-
րութեանց խզուիլը, դեսպանատան զի-
նանչանը վար առնուած ըլլալը, և բոլոր
պաշտօնէից մեկնելու համար շոգենաւ
գացած ըլլալը հաղորդեց : Այսպէս Ռու-
սիոյ դեսպանատան բոլոր պաշտօնեայք
երէկ իրիկուն Սի ծովէն դուրս պիտի
ելնէին :

Վաղըթ այս լուրը տալէ վերջը կա-
ւելցնէ թէ պատերազմը առտու իրիկուն
պիտի հրատարակուի. ուստի պէտք է
որ 10 միլիոն տաճիկ ժողովուրդը պա-
տերազմի պատրաստուի, եթէ հարկ ըլ-
լայ, իւր ինչքը և կեանքն իսկ զոհել
յանձն առնելով :

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
Հայրենիք երեքշաբթի և շաբաթ օրերը կը
հրատարակուի :
Տարեկան բաժանորդագինն է մէկ հարիւրնոց
թուղթ կանխիկ :
Վեցամսեայն մէկ յիսուննոց :
Եռամսեայն մէկ քսաննոց և տասնոց :
Միամսեայն մէկ տասնոց :
Ծանուցման տողը երկու զրուշ է :
Խմբագրութեան ուղղեալ նամակ կամ գիր
ետ չը տրուի :
Լրագրոյս վերաբերեալ ու է գիր պէտք է
ուղղել առ Տէր-Խմբագիր Մ. Յ. Մելիքեան-
Րիզա բաշա խան թիւ 1 :

ՏԵՐ-ԽՄԲԱԳՐ
Մ. Յ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. Ս. Ղ. ՊԱՐՏԻՉՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐ
Րիզա փաշա խան թիւ 3